

Učavljaju ljubiti i slušati ima Crkvu Božju.

Ljubimo cijelom dušom i tijelom, privrženi i poslušni budimo svetoj rimskoj stolici i svetomu Ocu Papi; jer ako je, kao što jest, sveta i neoporeciva istina, da bez Crkve Božje nema Isusa, nema vjere, nema darova i plodova Božjih svetoga otkupljenja njegova; onda je isto tako sveta i neoporeciva istina, da bez svete rimske apoštolske Stolice i bez svetoga Oca Pape, nema i ne može biti prave Crkve Božje«. (Poslanica 29. rujna 1889, br. 952. Glasnik bos. srij. biskupije 1889, br. 18.).

Da završimo. Pokojni je biskup Strossmayer god 1877. poveo hrvatsko hodočašće u Rim pred Pija IX., pa je tom zgodom 31. V. držao u crkvi sv. Jeronima krasnu propovijed. U njoj je rekao: »Braćo i prijatelji! Sv. Jeronim bijaše Dalmatinac, naše gore list. Mi se punim pravom njim kano našim zemljakom ponosimo. To nam dužnost nalaže, da ga svakom zgodom i prilikom slijedimo i vazda sv. rimskoj Stolici dušom i tijelom podvrženi ostanemo. Ne dajmo se nikad od toga izvora slave i pobjede odvratiti. Ponovimo i mi svakom prilikom u ovo naše doba riječ našega slavnoga zemljaka: Gdje je Rim, ondje je istina i život. Tko s Rimom ne drži, taj ne stiče, nego rasipa. Volimo s Rimom patiti i trpjeti, nego s ovim svijetom veseliti se i uživati. Veselje i slava svijeta taština je i obmana, muka i patnja; s Rimom život je i pobjeda prava«. (Usp. J. J. Strossmayer, g. 1850—1900. Str. 142).

Veliki petak.

Krist je umro u petak (Marko 15, 42; Iv. 19, 31, 42) u dan, kada su klali janjce uskrсне ili 14. nisana (Iv. 18, 29; usp. 13, 1, 29). To je bilo ili g. 30. ili 33., jer jedino u te dvije godine pada 14. nisana u petak. Prema Luk. 3, 1. »U 15. godini vladanja cara Tiberija« vjerojatno je, ako ne sigurno, da je Krist umro 30. g., a tada je 14. nisana bio 7. travnja po našem računu. Krist je preminuo u devetom satu (Marko 15, 34), dakle u 3 s. poslije podne, upravo u vrijeme, kada su počinjali klati janjce u hramu. Janje su to klali Židovi na spomen anđelova prolaza mimo krvlju namazanih vrata prije odlaska iz Egipta (žid. pesach, lat. transitus; pascha), a to jeli su u četvrtak prema Mojs. propisu (Exod. 12, 5). Krist je »pravo janje, čijom su krvlju posvećeni svi vjernici« (Crkva pjeva Vel. subote u *Exultet*).

Kršćani su već u najstarije doba strogo postili na Vel. petak. Jedni nijesu ništa jeli 40 sati na uspomenu Isusove smrti i pokopa, drugi samo u petak, treći čak i Vel. subotu. Već u polovici 3. vijeka

postilo se kroz cijelu veliku sedmicu i to tako, da su prva dva dana uzeli samo vode i kruha sa solju, a zadnja 2 dana i bez toga. Spomen muke Isusove i post u duhu pokore išli su skupa.

Divni su obredi i danas u Crkvi na Vel. petak. Liturgija ga još od 4. vijeka i dalje označuje danom žalosti (Kalvin ga je krivo uveo kao najsvetiji dan).

Već u vel. četvrtak iza mise skine svećenik s oltara svaki nakit, jer je oltar simbol Krista i svlačenje je bila priprava za pribijanje na križ. Jer uvedoše u 12. vijeku liturgične boje, u znak žalosti sva se liturgija obavlja u crnoj boji. Tako u Španjolskoj u 7. vijeku u nekim su mjestima crkve zatvarali u Vel. petak i subotu. Po svoj prilici nigdje se na Vel. petak nije misilo, nego samo propovijedalo. Sadašnja rimska liturgija ima tri dijela: molitva, poklon križu i pričest.

Oko g. 1000. počeo se stavljati svijećnjake na oltar i paliti svijeće na njima; prije bi ih akoliti (poslužnici kod mise) stavljali uz oltar. Svećenik levite (dakon i podakon) bace se na zemlju pred oltarom i malo, kako je regbi prije bio običaj kod svake mise. Pusta crkva, goli oltari, crna odijela, šutnja svećenika na početku mise, ležanje na zemlji mora da nas uozbilji i upozori na nemoć griješne duše. Svećenik ustaje i počinje čitanje iz proroka Oseje (6, 1—6), Habakuka (3), Izlaska (12, 1—11). Izmed tih se ulomaka mole »zavlake« i jedna molitva. Zatim se počinje muka po sv. Ivanu (18 i 19) i iza nje više molitava za razne potrebe. — Svršivši svećenik molitve i skinuvši misno odijelo otkrije glavu raspela, te desnu ruku i čitavo tijelo i pjeva sve višim glasom tri puta: »Evo drvo križa, na kojem je visio Spas svijeta«, a kor odgovara: »Dodite, poklonimo se!« I dalje kor pjeva: »Puče moj, što učinih tebi?« i daljne »improperije«. Ovo je čašćenje križa prešlo iz jeruzolimске liturgije. Svećenik i narod klanjaju se križu i ljube raspelo. Sve je tugaljivo. Ipak improperije svršavaju mislju o uskrsnuću: Dok prvi dio smjera na kraljevstvo milosti, Krista Boga i kralja i glavu mističnog tijela (Crkve), drugi dio na osobu Kristovu, na propetog Isusa (a pri tome se ističe odnošaj prema star. zavjetu). — Treći je dio sv. pričest. Današnja se sv. misa zove *Missa praesantificatorum* (misa predašnjeg dana posvećenih darova). Crkva ne će ni danas da se odreče sv. pričesti. Obred je ovog dijela možda nastao iz pričesnog obreda u privatnim kućama, kako je bio običaj u staro kršćansko doba. (Po »Gelasianumu« je liturgija ova: Svetotajstvo se donese k oltaru, svećenik počinje »Pomolimo se« ispred »Očenaša« i dovršuje s Libera; slijedi poklon križu i vjernici se pričesćuju. Ova je pričest u Njemačkoj trajala do 15. vijeka. Sada se po rimskoj liturgiji pričesćuje samo svećenik). U procesiji se donese k žrtveniku sv. Hostija. Svećenik je položi na tjelesnik, dakon ulije vino u kalež, da se prelomi sv. Hostija nad njime kao obično. Zatim moli svećenik »prikazbu«, te

veli okrenuv se k narodu: »Molite, braćo« i pjeva Oče naš. Zatim diže desnicom sv. Hostiju, lomi je (bez molitve) u tri dijela, moli zadnju pričesnu molitvu i pričesti se, isprazni kalež uz običajnu molitvu. Tako svršava liturgija ovog dana. Tu je, kako se vidi, mjesto euharističke žrtve dramatična uspomena žrtve na križu, kako se očituje u poklonu križu.

Iza ove liturgijske pobožnosti ima narod i svoju, a to je dramatično skidanje s križa i pokapanje. Vjernici danas posvećuju i mole kod sv. groba, jer je svetohranište prazno i stoga otvoreno. Pobožnost sv. groba potječe još iz 10. vijeka. (Usp. krasno djelo: J. Kramp, Vom Sinn und Geist der Karwoche, Herder, Freiburg 1923).

Isus u grobu.

Marija Magdalena i Marija Josipova nijesu mogle da se udalje od onoga mjesta, u kome je počivalo tijelo Isusovo. Premda Isusa nijesu više gledale ni slušale, ipak su u tuzi svojoj siele prema vratima groba, da budu barem u blizini Njegovoj. U sumračju večernjemu ostadoše nešto dulje, da plaču za onim, koji im je bio tako mlo.

A Isus je mirno počivao u grobu. Poslije svega onoga, što je pretrpio, zaslužio je, da se odmori. Kako je Bog Otac počinio, kad je stvorio svijet, tako je trebalo da otpočine i Bog Sin, kad ga je otkupio. Videći da je gospodar legao na počinak, zapalo je i sunce, da se i ono odmori od tuge, koju je danas vidjelo. (Dr. R. Vimer, Muka i slava Gospodina našega Isusa Krista, 1922, str. 241).

USKRS.

Crkveni su obredi današnjeg dana vrlo zanimivi. Na Veliki petak preminuo je Krist, drugi Adam, i iz njegova boka ustade njegova zaručnica, sveta Crkva: time je novo ljudsko pokoljenje osnovano. U liturgiji Velike subote ustaje iz hladnog groba Krist, Gospod, svjetlost svijeta, koja rasvjetljuje svakog čovjeka. Ta je liturgija veliko umjetničko djelo: jedinstvenost kompozicije, nježnost simboličke. Crkva nam tako predložuje uskrsnuće krštenika na novi život u Kristu (Kol. 3, 1—4). Sv. misa pak uz to slavi uskrsnuće Isusovo iz groba. Ta je misa prenesena od Uskrsa na Vel. subotu. No misa se na Uskrs isključivo bavi uskrsnulim Spasiteljem. »Ovo je dan, koji stvori Gospod« (ps. 117, 24). Danas Krist »pobjeđivši smrt otvorio nam vrata vječnosti« (misna molitva).

Ovo je pravi *Pascha* ili »prolaz«, kada je Andeo oslobodio Israelce od ropstva Egipatskog. Krist, pravo janje uskrsno, izbavlja nas od smrti na život. Kako su danas vesele bile bijele falange (obučene u albu) prvih vijekova, falange neofita, prepородenih u krštenju